

צא מן התיבה

מים ראשונים: לאחר שבפרק ז של ספר בראשית מתוארת ירידת המבול וההרס הטוטלי של העולם, בפרק ח נפסק המבול ומתחילה חזרה אטית לחיים שנמשכה מספר חודשים.¹ יש כידוע מחלוקת גדולה אם החודשים שנזכרים בפרשת המבול הם על בסיס תשרי כחודש הראשון או ניסן, שהיא המחלוקת בין ר' יהושע ור' אליעזר אם העולם נברא בתשרי או בניסן. ראה דברינו [היום הרת עולם](#) בראש השנה. כיון שהוכרעה ההלכה כר' אליעזר נלך בשיטתו.² נתרשם תחילה מעיקרי האירועים שבפרשת המבול, בדגש על חציו הראשון של פרק ח - משוף המבול ועד היציאה מהתיבה. היציאה מהתיבה עצמה היא נושאנו העיקרי הפעם.

פרק ז – בא אל התיבה, והמבול היה מים

פסוק א: ויאמר ה' לנח בא אתה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתֵּיבָה כִּי אֶתְּךָ רֵאִיתִי צָדִיק לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה: ³ ...
פסוק יא-יב: בְּשֵׁנַת שָׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקָעוּ כָּל מַעֲיֵנֹת תְּהוֹם רְבָה וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ: וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: ⁴ ...
פסוקים יט-כד: וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל הָאָרֶץ וַיִּכְסּוּ כָּל הַהָרִים הַגְּבוּהִים אֲשֶׁר תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם: ... וַיִּגְוַע כָּל בְּשָׂר הָרֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ בְּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל הַשָּׂרֵץ הַשֹּׂרֵץ עַל הָאָרֶץ וְכָל הָאָדָם: כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפְיוֹ מִכָּל אֲשֶׁר בָּחַרְבָה מֵתוֹ: וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה ... וַיִּשְׁאַר אִישׁ נֹחַ וְאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּיבָה: וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמֵאֹת יוֹם: ⁵

פרק ח – צא מן התיבה, ויכלא הגשם מן השמים

פסוקים א-ג: וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת כָּל הַחַיָּה וְאֶת כָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּיבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ וַיִּשְׁכַּחוּ הַמַּיִם: וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיֵנֹת תְּהוֹם וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם וַיִּכְלָא הַגֶּשֶׁם מִן הַשָּׁמַיִם: וַיִּשְׁבּוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלּוֹף וְשׁוּב וַיִּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה חֲמִשִּׁים וּמֵאֹת יוֹם: ⁶
פסוק ד: וַתִּנַּח הַתֵּיבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרִי אֲרָרָט: ⁷
פסוק ה: וְהַמַּיִם הָיוּ הַלּוֹף וַחֲסוֹר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי, בְּעֶשְׂרֵי בָּאָחַד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רֵאשֵׁי הַהָרִים: ⁸
פסוק ו: וַיְהִי מִקָּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת חַלּוֹן הַתֵּיבָה אֲשֶׁר עָשָׂה: ⁹ ...

¹ יחידת הזמן "חודש" נזכרת בספר בראשית שלוש פעמים בלבד וכולם בפרשת המבול. אין "חודש" בכל שאר הספר.
² בספר שמות פרשת בא חוזרת יחידת הזמן "חודש" בציווי: "החודש הזה לכם ראש חודשים" ומשם ואילך הרבה במקרא. לשיטת ר' יהושע אין זה אלא המשך לשיטה מבריאת העולם (והחודשים בפרשתנו), אך לשיטת ר' אליעזר זה המהפך הגדול של "החודש הזה לכם" הקשור ביציאת מצרים, שישראל מונים את החודשים מניסן עפ"י לידת העם בעוד שהשנה נמנית מתשרי עפ"י לידת העולם..
³ **י' בחשוון:** פסוק זה משמש כותרת לפרק כולו, אבל גם קריאת זירון לנח עם אזהרה ברורה: "כִּי לַיָּמִים עוֹד שְׁבָעָה אֲנִי מִמְטִיר עַל הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וּמַחֲיִיתִי אֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר עִשִּׂיתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה".
⁴ **יז בחשוון – כח בכסלו:** המבול ארבעים יום. מים מלמעלה ומים מלמטה.
⁵ **עד א' לחודש סיון – לפי חשבון רש"י** עושה בתחילת פרק ח להלן. מאה וחמישים יום + ארבעים עד שנראו שוב ראשי ההרים (להלן בפרק ח), לא כולל ארבעים היום של ירידת המבול בהם התכסה העולם במים בהדרגה. מאה ותשעים יום של מים במים, מקצה העולם ועד קצהו. האם חזר העולם לימי בראשיתו (היום הראשון והשני לבריאה עד שנראתה היבשה ביום השלישי)? לאו דווקא. שם הייתה זו דממה של טרום בריאה, דממה של חיים חבויים שמבקשים לצאת ולהנץ. ואילו כאן דממת של מוות שכובשת תחתיה עולם שלם שנכחד והנהרס.
⁶ **א' לחודש סיון** כאמור לעיל. הפסוקים הפותחים את פרק ח חוזרים על הפסוקים החותמים את פרק ז, אבל בלשון של תקווה: "ויזכור" כנגד "וימח", "כל החיה אשר בתבה" כנגד כל החיה והבהמה אשר גוועו ונמחו, "ויסכרו מעניינות תהום רבה" כנגד "נבקעו מעניינות תהום רבה", "ויכלא הגשם" כנגד "ויהיה הגשם", "ויחסרו המים" כנגד "ויתגברו המים", "ארבעים יום" כנגד ארבעים יום, "נראו ראשי ההרים" כנגד "ויכוסו ההרים", "ויפתח" כנגד "ויסגור", "חרבה" כנגד "חרבה", "וכמובן: "בא" כנגד "צא" שהוא נושאנו. ויש עוד מקבילות רבות בין שני הפרקים שכבר עמדו על כך מדרשים, פרשנים וחוקרים רבים.
⁷ **ב"ז בסיון** כשיטת רש"י נחה התיבה על הרי אררט (עדיין מכוסים ראשי ההרים ולא נראת שום יבשה). ניסן הוא החודש השביעי לתשרי, אבל בגלל מאה וחמישים הימים הנ"ל נדחק רש"י לבאר שהחודש השביעי הוא שביעי לחודש כסלו שבו פסק הגשם. ולפי שיטת רמב"ן מדובר אכן **ב"ז בניסן** – הוא המועד בו נחה התיבה על הרי אררט ושוב לא שטה במים.
⁸ **א' בחודש אב** לפי שיטת רש"י. כאן שוב נדחק רש"י לבאר שלא מדובר בחודש העשירי על בסיס חודש תשרי (אב הוא החודש האחד עשרה), אלא עשירי לחודש חשוון בו החל הגשם. ולפי שיטת רמב"ן המועד בו נתגלתה מחדש היבשה הוא **א' בתמוז**.
⁹ **י' באלול** לפי רש"י, **י' באב** לפי רמב"ן פותח נח את צהר התיבה ורואה לראשונה את העולם בראייה ישירה. ארבעים יום נדרשו לנח לפעולה זו. כאן מתחילים הימים בהם נח משלח את העורב ואח"כ את היונה לבחון את העולם. ראה דברינו [יונה ועורב](#).

פסוק יג: וַיְהִי בְאַחַת וָשֶׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה בְּרֵאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיָּסַר נֹחַ אֶת מִכְסֵה הַתְּבֵהָ וַיִּרְא וְהִנֵּה חָרְבוּ פְּנֵי הָאֲדָמָה: ¹⁰

פסוק יד: וּבַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְשִׁבְעָה וָעֶשְׂרִים יוֹם לַחֲדָשׁ יָבֵשָׁה הָאָרֶץ: ¹¹

פסוקים טו-טז: וַיִּדְבֶּר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ לֵאמֹר: צֵא מִן הַתְּבֵהָ אַתָּה וְאַשְׁתְּךָ וּבְנֵיךָ וְנִשְׁי בְנֵיךָ אַתְּךָ: ¹²

בראשית רבה פרשת נח פרשה לד סימנים א-13

סימן א. "וידבר אלהים אל נח לאמר צא מן התיבה" (בראשית ח טו-טז). "הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך בי יכתירו צדיקים כי תגמול עלי" (תהלים קמב ח). "הוציאה ממסגר נפשי" זה נח שהיה סגור בתיבה "ב חודש. "להודות את שמך" - לתת הודיה לשמך, "בי יכתירו צדיקים", יתכללון בי צדיקא. ¹⁴ "כי תגמול עלי" - שגמלת עלי ואמרת לי צא מן התיבה. ¹⁵

סימן ב: "ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו" (תהלים יא). אמר רבי יונתן: היוצר הזה אינו בודק קנקנים מרועעים, שאינו מקיש עליהם אחת עד שהיא פוקעת. ¹⁶ ומה הוא בודק? קנקנים יפים, שאפילו הוא מקיש עליו כמה פעמים, אינו נשבר, כך אין הקב"ה מנסה אלא את הצדיקים. אמר ר' יוסי: הפשתני הזה בשעה שהוא יודע שהפשתן שלו יפה, כל שהוא כותשה היא משתבחת; וכל שהוא מקיש עליה היא משתקמת. ¹⁷ ובשעה שהוא יודע שפשתנו רעה, אינו מספיק להקיש עליה עד שהיא פוקעת. ¹⁸ כך אין הקב"ה מנסה אלא את הצדיקים, שנאמר: "ה' צדיק יבחן". רבי אליעזר אמר: לבעל הבית שהיו לו ב' פרות, אחת כוחה יפה, ואחת כוחה רע. על

¹⁰ א' בתשרי - כאן מסכימים כולם שמספר החודש הוא כסדרו. נראה שאולי אין אנו שמים לב למשמעות תאריך זה בתפילתנו בראש השנה, בפרט בפסוקי הזכרונות. מי שטבע את המילים: "וגם את נח באהבה זכרת ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים" תוך אזכור שכולנו צאצאיו, וגם הבחירה לפתוח בפסוק: "ויזכור אלהים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר אתו בתיבה וכו'", מן הסתם הכיר את המדרש עליו מתבסס כאן רש"י.

¹¹ כ"ז בחשוון - בחודש חשוון התחיל המבול ובחודש חשוון חזר הטבע לקדמותו. בחודש בו נאמר לו "בא אל התיבה", נאמר לו "צא מן התיבה". ואם תדקדק לומר שאין זו "שנה תמימה", ראה החשבון שעושה כאן רש"י שההפרש של 10 או 11 יום כאן נובע משום שנח ובניו ספרו חודשי לבנה (כל 29-30 יום, לא שראו את הלבנה או את השמש) ולפי שיטת לבנה שהיא קצרה ב"א יום מול שנת החמה, היא רצה קדימה' ובאמת, עפ"י שנת השמש היה התאריך כ"ז בחשוון, בדיוק היום בו החל המבול.

¹² אחרי עמל רב (אך בסקירה מרפרפת על פני המים), הגענו לפסוק שהוא נושאנו הפעם. גם אחרי שיבשה הארץ, גם לאחר ששלח את היונה שהביאה סימן להתחדשות הצומח, גם לאחר שכבר פתח נח את חלון התיבה ואח"כ גם את מכסה (גג?) התיבה, עדיין מהסס נח לצאת מהתיבה, עד שהקב"ה מצווה עליו לצאת. איזה מן ציווי היה זה? אנו מורגלים לראות בשורש דב"ר אמירה קשה של כח וחזקה (גמרא מכות יא ע"א) ונראה שיש לו רגלים גם כאן. המראה שנגלה לנח מן הסתם היה קשה למדי: עולם שלם חרב, עצים חשופים או עקורים, פגרי אדם ובהמה וחיה בכל מקום. כבר נלאו נח ומשפחתו מסגר של שנה בתיבה, אבל מה מחכה להם בחוץ? האם נואש נח מלהתחיל חיים חדשים עד שהקב"ה צריך לצוות עליו לצאת? או שמא היה זה דיבור רך ומנחם שלא בכדי כולל את משפחתו ובא להזכיר לנח שאחרי ככלות הכל הוא לא לבד (כאדם הראשון). יש לו משפחה ששרדה איתו וגם כל החיה והבהמה שטרם חודשים ארוכים לטפל בהם ושסבל מהם, גם הם איתו. לא הכל נכחד. כך או כך, אנחנו נבקש להתמקד בציווי זה לנח: צא מהתיבה - התחל חיים חדשים.

¹³ מדרש זה הוא שעורר אותנו לדרוש בנושא היציאה מן התיבה. נביא את המדרש ברצף ובשלמות (בקטע העוסק ביציאה מהתיבה) כך שאפשר להתרשם ממגוון הדרשות שמן הסתם נאמרו בנפרד, אבל נערכו ונכרכו יחדיו בספר לדורות.

¹⁴ יתכללו מלשון כליל תפארת שהוא כתר. הצדיקים ישתבחו בי וכשיהיו גם הם במסגר יקחו ממני דוגמא ותקווה.

¹⁵ הציווי "צא מן התיבה" עפ"י דרשה זו הוא מענה לתחינתו של נח לצאת מהסגר הקשה של שנה תמימה בתיבה עם כל החיות והבהמות. ראה כל המדרשים על הטרחה העצומה והסבל שהיו מנת חלקו של נח ובניו בתיבה, בדברינו **סיפורי התיבה** בפרשה זו. היציאה מהתיבה היא גמול לנח, היא הקלה עצומה. "צא מן התיבה", בלשון רכה ומפייסת במענה לתפילת נח "הוציאה ממסגר נפשי" ואז אודה לשמך וצדיקי הדורות ממני ילמדו להכתיר את שמך על הגמול הטוב שגמלת עלי. ראה תנחומא (בובר) נח סימן יז שדוד למד מנח ואמר, תהלים לב ו: "על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא רק לשטף מים רבים אלי לא יגיעו". מובעלי התריסין יפללו אם נח היה מחויב בדין ברכת הגומל אם מדין יורדי (פורשי) ימים, הולכי מדבריות, משוחררים מבית האסורים או מי שנתרפא. אולי מדין כולם. ראה דברינו **ברכת הגומל** ביום העצמאות.

¹⁶ ראה דברינו **כחומר ביד היוצר** ביום הכיפורים, אבל כאן הדרשה הולכת בכיוון אחר. החומר הטוב והחזק שביד היוצר.

¹⁷ משיבחה. לא מצאנו שימוש דומה בשורש שמ"ן כהשבחה של חפץ דומם.

¹⁸ "עד ש" במובן של "מיד". הוא נמנע מלהקיש על הקנקן או על הפשתן שכן הוא יודע שתכף שיקיש יישר הקנקן ויפקע הפשתן. למשל אחר על הפשתן, ראה בראשית רבה יט א: "רב אמר: אין תלמיד חכם צריך התראה. אמר ר' יוחנן: ככלי פשתן הדקים הבאים מבית שאן - אם מתפחמין קימעא הם אבודים. אבל כלי פשתן הארבלים, כמה הם וכמה דמיהם? תני ר' ישמעאל: לפום גמלא שחנא (לפי הגמל - המשא). בנוהג שבעולם, שני בני אדם נכנסין לקפילין (מסעדה), אחד אומר: הבא בשר צלי ופת נקיה ויין טוב, ואחד אומר: הבא פת ותרדים. זה אוכל וניזוק זה אוכל ואנו נזוק. הוי: על זה היא רבה ועל אחר אין היא רבה". המוטיב שם הוא שכל שאדם חכם ומתחכם יותר, כך הוא נענש יותר על בסיס הפסוק בקהלת: "יוסיף דעת יוסיף מכאוב". וכל זה לשבחו של הפשתן היוצא מבית שאן שהוא דק ועדין (ויקר) יותר. ראה בראשית רבה כ יב שלפי שיטת ר' יצחק הכותנות שעשה הקב"ה לאדם וחווה היו "כלי פשתן הדקים הבאים מבית שאן", ובמדרש במדבר רבה כ כג הם הכלים בהם פיתו בנות מואב את בני ישראל בזנות בשיטים. אבל דווקא בשל כך, פשתן זה מתפחם בקלות רבה יותר וחשוף לפגעים. נשאיר לשואבי המים לשפוט במשל איזה משני הסועדים ניזוק ואיזה לא ואיזה סוג פשתן היה נח? בית-שאני או ארבל?

מי הוא נותן העול, לא על אותה שכוחה יפה? כך אין הקב"ה מנסה אלא הצדיק, שנאמר: "ה' צדיק יבחן".¹⁹
דבר אחר: "ה' צדיק יבחן", זה נח, שנאמר: "צא מן התיבה".²⁰

סימן ג: רבי יודן בשם רבי אייבו פתח: "בפשע שפתיים מוקש רע" (משלי יב ג) - ממרד שמרדו דור המבול בהקב"ה באת להם תקלה. "ויצא מצרה צדיק" (המשך הפסוק) - זה נח, שנאמר: "צא מן התיבה".²¹
סימן ד: כתיב: "אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח" (קהלת י ד) - מדבר נח. אמר נח: כשם שלא נכנסתי בתיבה אלא ברשות, כך אין אני יוצא אלא ברשות. אמר ר' יהודה בר אלעאי: אם הייתי שם, הייתי שוברה ויוצא.²² אלא אמר נח: ברשות נכנסתי וברשות אצא. "בא אל התיבה" - ויבא נח. "צא מן התיבה" - ויצא נח.²³

סימן ה: כתוב: "החכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר" (קהלת ז יט). "החכמה תעוז לחכם" - זה נח. "מעשרה שליטים" - מעשרה דורות מאדם ועד נח,²⁴ ומכולם לא דברתי עם אחד מהם אלא עמך: "וידבר אלהים אל נח".²⁵

סימן ו: "צא מן התיבה" - ... "לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים" (קהלת ג א) - זמן היה לנח ליכנס לתיבה, שנאמר: "בוא אתה וכל ביתך אל התיבה" (בראשית ז א), וזמן היה לו שיצא ממנה, שנאמר: "צא מן התיבה".²⁶ משל לפרנס שיצא מן המקום והושיב אחר תחתיו. כיון שבא,²⁷ אמר לו: צא ממקומך. משל לסופר שיצא למקום אחר והושיב אחר תחתיו. כיון שבא, אמרו לו: צא ממקומך.²⁸ כך נח צא מן התיבה ולא קיבל עליו לצאת.

¹⁹ ובלשון פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית פרשת נח פרק ח פסוק טז: "יודע הקב"ה את מי בוחן, מי שיכול לעמוד בניסיון, שנאמר ה' צדיק יבחן (תהלים יא ה)". הכלב שהיה מלחית

²⁰ רק כאן, ב"דבר האחר" מתחברת הדרשה לנח. דברינו נח איש צדיק ... מה המבחן כאן?

²¹ על ההבדלים בין נח לדורו אין צורך להכביר מילים, גם אם נלך בשיטה המחמירה שנח היה רק צדיק "בדורותיו" ולא בדורות אחרים. ראה דברינו **צדיק בדורותיו** בפרשה זו. "פשע השפתיים" של דור המבול היה שחטאו בפהם ואמרו את הפסוק באיוב כא יד טו: "ויאמרו לאל סור ממנו וגו' מה שדי כי נעבדנו". ראה על כך במדרשים רבים ובהם גמרא סנהדרין קח ע"א: "והיא גרמה שאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו מה שדי כי נעבדנו ומה נועיל כי נפגע בו, אמרו: כלום צריכין אנו לו אלא לטיפה של גשמים - יש לנו נהרות ומעינות שאנו מסתפקין מהן. אמר הקב"ה: בטובה שהשפעתיה להן בה מכעיסין אותי - ובה אני דן אותם, שנאמר: ואני הנני מביא את המבול מים". נח השכיל להיבדל מהם "ויצא מצרה צדיק". אבל כעת כשהוא מתבונן בעולם ההרוס, האם הוא שמח ומתרוגן על שיצא צדיק? האם בכך שמיילט את נפשו ומשפחתו המצומצמת יצא מהצרה?

²² הוא ר' יהודה ברבי אילעאי שגם היה מוכן לחנוק את שלמה המלך ואמר על משפט שלמה: "אילו הייתי שם, פוקרין הייתי תולה על צוואר", בדברינו **משפט שלמה** בפרשת מקץ. ראה מדרש תנחומא (בובר) פרשת נח סימן יד שכבר משנראו ראשי ההרים בא' באב (או א' בתמוז, ראה הערה 8 לעיל) היה מצופה מנח שיחתור לצאת מהתיבה: "בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרים (בראשית ח ה), ולא יצא משם אלא המתין לו בתיבה, כדי ליתן לו רשות. א"ל הקב"ה: רשות אתה מבקש? צא מן התיבה".

²³ ההשוואה בין כניסת (ביאת) נח לתיבה ובין היציאה ממנה מתבקשת מלשון המקרא עצמו ומצטרפת למקבילות שמנינו בהערה 6 לעיל בין פרק ז המתאר את המבול ובין פרק ח שלאחריו. לכאורה, עניין של מתן כבוד והצטננות של נח כאן. אך ראה המדרשים שנח היה "מחוסר אמנה" ולא נכנס עד שלא הגיעו המים לקרסוליו (בראשית רבה לב ו, מדרש אנדה (בובר), רש"י בראשית ז ז), עד שפירוש רד"ק על הפסוק תמה על קביעה זו שהרי המקרא מעיד על נח "איש צדיק תמים היה". בא ר' עובדיה מברטנורא על הפסוק ומציע פירוש הפוך לגמרי: "שהיה (נח) חושב כיון שה' הוא ינחם על הרעה אולי יתעשת ולא יאבדו" (ציטוט ברור מספר יונה). לפי זה, "בוא אל התיבה" הוא ציווי למי שמסרב להיכנס בתקווה עד הרגע האחרון שהקבה ינחם על הרעה ויימנע המבול. אם כך, מהו "צא מן התיבה"? גם כן סירוב דומה? על כך בהמשך הדברים.

²⁴ ראה מניית דורות אלה וכן הדורות מנח לאברהם במסכת אבות פרק ה משנה ב "עשרה דורות מאדם עד נח להודיע כמה ארך אפים לפניו ... עד שהביא עליהם את מי המבול. עשרה דורות מנח עד אברהם להודיע כמה ארך אפים לפניו ... עד שבא אברהם וקבל עליו שכר כולם". שם לשבחן של אברהם ובהתעלמות מנח. אך כאן בשבח לנח.

²⁵ אין זה הדבור הראשון של הקב"ה לנח. כבר קדמו פעמיים "ויאמר". "ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני" בהודעה הראשונה על הכוונה להביא מבול, ובהודעה לכניסה לתיבה שהזכרנו זה עתה: "ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה". אבל המדרש מעדיף את "וידבר" שלאחר המבול, של היציאה מן התיבה ולא את שני "ויאמר" שהם לפני המבול. הדיבור לפני המבול גם אם רך ובלשון "ויאמר", אינו נחשב בעיני המדרש כמו הדיבור אחרי המבול גם אם בלשון קשה, שמתחיל חיים חדשים.

²⁶ מוטיב זה שהכל עניין של מועד וזמן חוזר כצפוי בקהלת רבה פרשה ג על הפסוק: "לכל זמן ועת לכל חפץ": "זמן היה לו לאדם הראשון שיכנס לגן עדן ... וזמן היה לו שיצא משם ... זמן היה לו לנח שיכנס לתיבה ... וזמן היה לו לצאת ... זמן היה לאברהם שיתן לו המילה ... וזמן היה לבניו להימול ... זמן היה שתינתן התורה לישראל וכו'". מה שנשמע כתבונה וסדר שיש בעולם ובה בעת גם כגזירת גורל דטרמיניזם. אבל המשל בפסיקה הבאה נראה שסובר אחרת.

²⁷ חזר הפרנס הראשון.

²⁸ הפרנס או הסופר (מורה) יצאו למקום אחר (שנת שבתון? ניסו מזלם במקום אחר?) והושיבו להם ממלא מקום. כשחזרו, אמרו לממלא המקום שיעזוב את מקומו ויחזיר להם את התפקיד. והנמשל, שהקב"ה במבול כביכול עזב את העולם "ומסר את המפתחות" לנח (במיני עולם של התיבה) ועכשיו הוא מבקש לחזור לעולמו, "לקבל את המפתחות חזרה" ולהחזיר את נח לתפקידו הקודם (ולהוציא אותו ממיני עולם התיבה). ראה אגב משל דומה על הסוס שהחליף את השור בנושא חזרת עם ישראל לתפקיד "עבד ה' בימות המשיח לאחר שהגויים החליפו אותו - תשובת רבי יחנן לריש לקיש בסוגיה של "ייתי ולא איחמיניה" בגמרא סנהדרין צח ע"ב.

אמר: אצא ואהיה פרה ורבה למאירה?²⁹ עד שנשבע לו המקום שאינו מביא מבול לעולם, שנאמר: "כי מי נח זאת לי, אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ" (ישעיה נד ט).³⁰

סימן ז: "אתה ואשתך ובניך ונשי בניך", רבי יודן ב"ר סימון, ורבי יוחנן בשם ר' שמואל ב"ר יצחק: נח כיון שנכנס לתיבה נאסרה לו פריה ורביה, זהו שכתוב: "ובאת אל התיבה אתה ובניך" - לעצמך, "ואשתך ונשי בניך" - לעצמן. וכיון שיצא, התיר לו. זהו שכתוב: "צא מן התיבה אתה ואשתך, ובניך ונשי בניך אתך".³¹

בראשית רבה לה א פרשת נח – התבזה או נהג בקדושה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ וְאֶל בְּנָיו אֲתוּ לְאִמְרוּ: וְאֲנִי הֲנִי מְקַיֵּם אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת זָרְעְכֶם אַחֲרֵיכֶם" (בראשית ט ח-ט).³² רבי יהודה ור' נחמיה. ר' יהודה אמר: לפי שעבר על הציווי, לפיכך נתבזה. ורבי נחמיה אמר: הוסיף על הציווי ונהג בקדושה. לפיכך זכה הוא ובניו לדיבור: "ויאמר אלהים אל נח ואל בניו וכו'".³³

בראשית רבה פרשה לו ג,ד

"ויחל נח איש האדמה" - נתחלל ונעשה חולין. למה? "ויטע כרם" - לא היה לו ליטע דבר אחר של תקנה? לא יחור אחד ולא גרופית אחת? אלא "ויטע כרם".³⁴

"וַיִּשְׁפֹּךְ מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר בְּתוֹךְ אֶהְלֵה" (בראשית ט כא) - שתה שלא במידה ונשתכר ונתבזה. אמר ר' חייא בן אבא: בו ביום נטע, בו ביום שתה, בו ביום נתבזה.³⁵

²⁹ שנים עשר חודש בתיבה לא קיימו נח ומשפחתו קשרי אישות ולא עסקו בפריה ורבייה, נושא שנידרש לו עוד להלן. נח לא ממנה לחזור לחיים כבעבר לא "לעבדה ולשומרה", לא "מלאו את הארץ וכבשוה" ולא "פרו ורבו", והוא מציב תנאים לפני הקב"ה.

³⁰ מדרש זה מציג בצורה אמיצה את תגובת נח למבול: לא עוד! לא מתחילים את ישוב העולם מחדש, אם אין הבטחה מהגבורה שלא יהיה עוד הרס טוטאלי. נח לא מוכן לחזור לתפקידו, כולל מצוות פרו ורבו, עד שיקבל הבטחה בשבועה של הקב"ה שלא יהיה עוד מבול ושפרייתו ורבייתו מחדש לא תהיה למאירה ולחורבן נוסף. שבועה זו שהשביע נח את הקב"ה (הסופר או הפרנס המחליף את הסופר/פרנס שמבקש לחזור לתפקידו!!) היא הסיבה לבחירה בפרק נד בישעיהו להפטרות השבת ובה הפסוק: "כי מי נח זאת לי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעַבְרַי מִי נֹחַ עַל הָאָרֶץ וכו'". שבועה זו היא הבסיס לעמידת אברהם מול סדום בטענה: "חלילה לך מדרש כדבר הזה" ודברי המדרש: "מה אתה מערים על השבועה ... מבול של מים אין אתה מביא, מבול אש אתה מביא?" ראה דברינו [חלילה לך מעשות כדבר הזה](#) בפרשת וירא וכמו כן דברינו [שבועת נח – קץ העונש הטוטאלי?](#) בפרשת זו.

³¹ בהיפוך מהחיות שנכנסו זוגות זוגות, נח ומשפחתו נכנסו זכרים לחוד ונקבות לחוד, אבל יצאו בזוגות כתא משפחתי. (פרקי דרבי אליעזר מקפיד לומר שגם החיות נכנסו נפרדים). ראה הרחבת מדרש זה בתנחומא (בובר) פרשת נח סימן יז: "כל הימים שהיה נח בתיבה, היו נח ובניו וכל אשר אתו אסורים בתשמיש המטה. אמר להם הקב"ה: אפשר שאהא כועס ומחריב את העולם ואתה בונה? אלא כשיעבור המבול אתם נזקקים לפריה ורביה, שנאמר: לאמר לאסורים צאו (ישעיה מט ט). וכיון שיבשה הארץ אמר לו הקב"ה: צא מן התיבה אתה ואשתך (בראשית ח טז), והתיר להם פריה ורביה. ואף לבהמה ולחיה ולעוף התיר". על כך עמד נח ודרש כדבר יישבע שלא יביא עוד מבול על הארץ. ורק חם, העורב והכלב עברו על איסור זה בתיבה (סנהדרין לח ע"ב). החזרה לחיי אישות ופריה ורביה מסמלים את החזרה לחיים בדומה לציווי בתורה ביום החמישי והשישי לבריאה: "פרו ורבו". שים לב להקבלה בין הברכה לאדם הראשון, בראשית א כח: "וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ ורְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבֹשֶׁהּ וּרְדוּ בָדָגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיַּת הָרֶמֶשׂ עַל הָאָרֶץ" ובין הברכה לנח, בראשית ט א-ב: "וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת בְּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ ורְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ: וּמִרְאֵיכֶם וּחְתָּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכָל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל דְּגֵי הַיָּם בְּיָדְכֶם נִתְּנָו". והאם התחדשות זו צלחה?

³² מאמר הקב"ה הוא הברית המחודשת על בני האדם שסימנה הוא הקשת בענן וההבטחה שלא עוד מבול על הארץ. אבל בהמשך הפרק מסופר גם על שכרותו של נח והתבזותו. והמעשה הקשה שעשה חם בנו. המשך זה לא מעלם מהדרשנים שלהלן.

³³ האם ציית נח אישית לציווי לחדש פריה ורביה, חיי אישות והעמדת צאצאים נוספים? עפ"י שתי השיטות, ר' יהודה ור' נחמיה, התשובה היא: לא. שיטת ר' יהודה היא ברורה, נח מסרב לקיים את הציווי לשוב ולפרות ולרבות ולחדש את העולם, ברמז ברור שקיים משכב זכר, ולפיכך התבזה. שיטת ר' נחמיה דרושה הסבר. מה קדושה יש כאן? האם הפך נח לנזיר? האם ניסה לפרוש לחיי פרישות ושכרותו מעידה על כישלון "קדושה" זו? ראה דברינו [נזיר קדוש או חוטא?](#) בפרשת נשא. על אף המחלוקת ביניהם, נראה שהמשותף לשיטת ר' נחמיה ור' יהודה היא ששוב לא עמד לנח כוחו לבנות עולם חדש והשאיר זאת לדורות הבאים. הפרנס רוצה לחזור להנהיג את העולם? בבקשה, אבל לא על ידי. עשרה דורות יעברו עד שתקום דמותו של אברהם "הגדול בענקים" כמחדש אמונה וחיים תקינים. ראה שוב מסכת אבות פרק ה משנה ב: "עשרה דורות מאדם עד נח להודיע כמה ארך אפים לפניו ... עד שהביא עליהם את מי המבול. עשרה דורות מנח עד אברהם להודיע כמה ארך אפים לפניו ... עד שבא אברהם וקבל עליו שכר כולם".

³⁴ ראה בראשית רבה לא יד שנח לקח איתו לתיבה גם: "זמורות לנטיעות, יחורים לתאנים, גרופית לזיתים" על מנת לחזור ולנטוע לאחר המבול. המדרש מגנה אותו שמכולם, החל לנטוע גפן בשביל היין ולא סתם, אלא כרם שלם. ראה מדרש תנחומא יג בפרשתנו כיצד מזדווג לנח השטן ונעשה איתו שותף בכרם מלמד אותו איך לנטוע כרם שייתן יין חזק ביותר. ראה דברינו [איש האדמה](#) בפרשה זו. אם לא להקים צאצאים, אז לפחות לנטוע כרם ולחדש צמחיה בעולם, ונראה שר' יהודה ור' נחמיה יחלקו גם כאן אם הייתה זו נטיעה לכתחילה של 'התבזות' וכהמשך לסירוב נח לקיים פריה ורביה (ר' יהודה), או שהייתה זו נטיעה לכתחילה של קדושה, של נזיר שפרש מחיי אישות אך לא מחיי המעשה, אך סופה שהתדרדרה.

³⁵ הכל "בו ביום" בדומה למדרשים על אדם הראשון שביום שישי שנברא גם חטא, נידון ונחה דינו (סנהדרין לח ע"ב, ויקרא רבה כט א ועוד). "נח איש צדיק תמים" הפך ל"נח איש האדמה" לאחר המבול. "איש האדמה" איננו בהכרח ביטוי שלילי ולעתים דווקא בא לציין את חיי הפשטות וההיצמדות לקרקע. אבל לא כן בנח. מדרשים רבים מתעכבים על ההתדרדרות של נח לאחר המבול, כולל שבגן שכרותו איבד את כוחו להעמיד צאצאים נוספים ולקיים אישית את הציווי "פרו ורבו".

אגדת בראשית (בובר) פרק ז³⁶

... מיד בקשו המלאכים לירד ולהתיר אותן,³⁷ אמר להם הקב"ה ... אני יורד ומצילן ... משהתירן צינן את הכבשן, והסיר הקב"ה את הכבשן והעלה אותה ... כיון שירד המלאך, אמר להן: צאו לכם מכאן, הרי התיר הקב"ה אתכם, ועשה לכם את הנסים! ... אמרו לו: אין אנו יוצאין שלא ברשותו של נבוכדנצר. שלא יאמרו ברחו אלו מן הכבשן. למה? "אני פי מלך שמור", (קהלת ח ב) - ברשותו הושלכנו לכאן, וברשותו אנו יוצאין. כיון שבא נבוכדנצר וראה אותן תמה התחיל צווח, אמר להם: צאו לכם ... אמרו למלאך: עכשיו אנו יוצאין.³⁸ ממי למדו? – מנח. כשנכנס לתיבה, ברשותו של הקב"ה נכנס, שנאמר: "ויאמר ה' לנח בוא אתה וכל ביתך אל התיבה" (בראשית ז א). כיון שיבשה הארץ ונחה התיבה ... אמרו לו בניו: נצא מכאן! אמר להם: חס ושלום, ברשותו של הקב"ה נכנסנו, וברשותו אנו יוצאין. כיון ששמע הקב"ה כך, מיד: "וידבר אלהים אל נח לאמר צא מן התיבה" (בראשית ח טו טז), לכך נאמר: "אני פי מלך שמור" (קהלת ח ב).³⁹

שבת שלום

וגשמים בעיתם⁴⁰ וכתיקונם⁴¹מחלקי המים⁴²

³⁶ לסיום הדף, נחזור למוטיב המרכזי לעיל שנח מתעקש לצאת רק אחרי קבלת רשות ובכלל לא ממהר כל כך לצאת וצריך על כך ציווי מיוחד. מסתבר שיש למוטיב זה אזכורים גם במקרים אחרים. הרחבה (מקור?) של מדרש זה נמצא במדרש תנחומא (בובר) פרשת נח סימן טו למבקשים להרחיב.

³⁷ את כבלי חנניה, מישאל ועזריה שהושלכו אל כבשן האש, ראה ספר דניאל פרק ג.

³⁸ במקבילה במדרש תנחומא (בובר) הדגש הוא להישמע למלכות כל עוד אתם בגולה: "אמר להם רוח הקדש: משיבוע אני עליכם שאם תגזור עליכם מלכות גזרות אל תמרדו עליה, בכל דבר שהיא גזרת עליכם, אלא אני פי מלך שמור", אבל אפשר שאין כאן רק כבוד או "מוראה של מלכות" (פרקי אבות ג ב), אלא אדרבא. אמירה לנבוכדנצר: הפה שאסר הוא כעת הפה שיתיר. אתה שהשלכת אותנו לכבשן האש, אתה הוא שתודיע לעין כל שאנחנו משוחררים. ואכן, נבוכדנצר צווח עליהם כמבקש לקצר את כל התהליך הזה שפוגע בכבודו וסמכותו. ומה כל זה שייך לפרשה שלנו?

³⁹ מנח למדו חנניה מישאל ועזריה לדרוש את "הרשות" לצאת מאותה הרשות שהכניסה אותם (לתיבה, לכבשן האש). ראה קהלת רבה פרשה י שגם בני ישראל כשירדו לירדן בכניסה לארץ שלא עלו מהירדן אלא ברשות: "כשם שעברו ישראל את הירדן ברשות כך לא עלו אלא ברשות". אבל אפשר שיותר ממה שבא המקרה של נח חנניה מישאל ועזריה ללמוד מהמקרה של נח, הוא בא ללמד עליו. מנבוכדנצר נלמד כביכול על הקב"ה. כשם שאצל נבוכדנצר לא הייתה הבקשה ל"רשות" רק עניין של כבוד למלכות, אלא גם אמירה בוטה: אתה שאסרת (סגרת, כלאת), אתה הוא גם שתתיר ותשחרר, כך גם אצל נח כפי שראינו כבר לעיל. אלא שנח הולך עוד צעד. אם חנניה מישאל ועזריה משוחררים מכבשן האש וחוזרים אל החיים שמקודם, לנח אין לאן לחזור! נח צריך לבנות עולם חדש ולהתחיל מבראשית. אולי אפילו גרוע מבראשית שם ההתחלה היא ביפי הבריאה ובגן עדן מקדם ואילו כאן בעולם הרוס וחרב. לפיכך נזקק נח גם להשביע את הקב"ה: לא עוד מבול! לא נראה שכך גם עשו חנניה מישאל ועזריה כלפי נבוכדנצר.

⁴⁰ בלילות שבת ורביעי וימים טובים, ראה דברינו [גשמים בעיתם ושדים בזמנם](#) בפרשת בחוקותי.

⁴¹ ראה הסיפור על חוני המעגל מסכת תענית פרק ג משנה ח: "התחילו גשמים מנטפין, אמר: לא כך שאלתי, אלא גשמי בורות שיחין ומעורות. התחילו לירד בזעף, אמר: לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה. ירדו כתיקונן". ראה [דברינו על חוני המעגל](#) בשמיני עצרת בו מתחילים לומר "מוריד הגשם".

⁴² פרשת נח לעולם תחול בסמיכות (לפני) ז' בחשוון יום שאילת גשמים "טל ומטר". האשכנזים רק מחליפים בשמונה עשרה את "ותן ברכה" ב"ותן טל ומטר לברכה". אבל לספרדים, ברכת שנים רעננה ושונה מברכתה בקיץ: "... ותן טל ומטר לברכה על פלפגי האדמה. ורוח פני תבל ושבע את העולם פלו מטובך. ומלא ידיו מברכותיך ומעשר מתנות ידך. שמרה והצילה שנה זו מפלדבר רע. ומפל מיני משחית ומפלמיני פורענות. ועשה לה תקנה טובה ואחרית שלום. חוס ורחם עליה ועל פלתיבותיה ופירוטיה. וברכה בגשמי רצון ברכה ונדבה. ותהי אחריתה חיים ושבע ושלוש. פשנים הטובות לברכה". אמן כן יהיה רצון.